

دانشگاه صنعتی امیرکبیر

دانشکده مهندسی کامپیوتر و فناوری اطلاعات

پردازش زبانهای طبیعی

«هوش مصنوعی: یک رهیافت نوین»، فصل ۲۲ ارائه دهنده: سیده فاطمه موسوی نیمسال اول ۱۳۹۹-۱۳۹۸

عناوين

- مقدمه
- مدلهای زبان
- دسته بندی متن
- بازیابی اطلاعات
- استخراج اطلاعات

مقدمه

- چرا میخواهیم عاملهای کامپیوتری قادر به پردازش زبانهای طبیعی باشند؟
 - ارتباط برقرار کردن با افراد
 - بهدست آوردن اطلاعات ارزشمند از زبان نوشتاری
- عاملی که به دنبال کسب دانش است، باید تا جای ممکن زبانهای مبهم و گستردهای که انسانها استفاده می کنند را متوجه شود.
- در این فصل این مورد را از نقطهنظر وظایف جستجوی اطلاعات مانند دستهبندی متن و بازیابی اطلاعات بررسی می کنیم.

مدلهای زبانی

- زبانهای رسمی (مانند پایتون، جاوا و ...)
- به طور دقیق با مجموعهای از قوانین (گرامر) مشخص می شوند. مثلا print(2+2) متعلق به زبان پایتون است اما print(2+2) متعلق به این زبان نیست.
 - قوانینی دارند که معنا را بهطور کامل مشخص می کند. مثلا معنای 2+2 عدد ۴ است.
 - زبانهای طبیعی (مانند انگلیسی و ...)
 - قواعد گرامری کامل و واضحی ندارند
 - * To be not invited is sad •
- به جای سوال در مورد تعلق یک جمله به یک زبان، میتوان پرسید چقدر احتمال دارد آن جمله متعلق به آن زبان باشد.
 - ابهام در سطوح مختلف می تواند وجود داشته باشد
 - I saw the man with the telescope •

مدلهای زبانی

- تعریف یک مدل زبان طبیعی به صورت یک توزیع احتمالاتی
 - تخمین احتمال هر کلمه به شرط متن قبلی
 - P(phone | Please turn off your cell) •
 - (کاراکتر یا کلمه) n-gram: یک دنباله از n واحد n-gram:
- bigram ،unigram و trigram برای n برابر با یک، دو و سه
- مدل n-gram توزیع احتمالاتی دنبالههای n واحدی را به دست می آورد
- با در نظر گرفتن فرض مار کوف، احتمال هر واحد تنها وابسته به n-1 واحد قبل است.
- Unigram: P(phone)
 - Bigram: P(phone | cell)
 - Trigram: P(phone | your cell)

مدلهای زبانی

- (trigram مشخص (مثلا $P(c_{1:N})$
 - (در اینجا کاراکترها) کاراکترها Nتایی از واحدها $c_{1:N} = c_1 c_2 c_3 \dots c_N$
 - قاعده زنجیرهای احتمال

$$P(c_{1:N}) = P(c_1)P(c_2|c_1)P(c_3|c_1c_2) \dots P(c_N|c_{1:N-1}) = \prod_{i=1}^{N} P(c_i|c_{1:i-1})$$

$$P(c_{1:N}) = P(c_1)P(c_2)P(c_3) \dots P(c_N) = \prod_{i=1}^{N} P(c_i)$$

unigram قریب •

تقریب bigram تقریب •
$$P(c_{1:N}) = P(c_1| < s >) P(c_2|c_1) P(c_3|c_2) \dots P(c_N|c_{N-1}) = \prod_{i=1}^{N} P(c_i|c_{i-1})$$

• تقریب trigram

$$P(c_{1:N}) = \prod_{i=1}^{N} P(c_i|c_{i-2:i-1})$$

ساخت مدل زباني

- استفاده از پیکرهها (corpus) برای یادگیری پارامترهای مدل
- احتمالات شرطی n-gram را میتوان با استفاده از یک پیکره متون آموزشی براساس فرکانس نسبی دنباله واحدها تخمین زد.
 - تعداد کل واحدها در پیکره M:unigram •

$$P(c_i) = \frac{count(c_i)}{M}$$

 $P(c_i|c_{i-1}) = \frac{count(c_{i-1}c_i)}{count(c_{i-1})}$

trigram •

$$P(c_i|c_{i-2:i-1}) = \frac{count(c_{i-2}c_{i-1}c_i)}{count(c_{i-2}c_{i-1})}$$

ساخت مدل زباني

• پیکره آموزشی:

<s> I do not like green eggs and ham </s>

احتمالات محاسبه شده برای مدل bigram کلمهای:

$$P(I| < s >) = \frac{2}{3}$$

$$P(am|I) = \frac{2}{3}$$

$$P(Sam|am) = \frac{1}{2}$$

$$P(not|do) = \frac{1}{1} = 1$$

$$P(Sam| < s >) = \frac{1}{3}$$

$$P(do|I) = \frac{1}{3}$$

$$P(|am) = \frac{1}{2}$$

ارزیابی مدل زبانی

- انتخاب یک مدل از میان مدلهای مختلف یک زبان
 - استفاده از دو پیکره مجزای آموزشی و تست
- پارامترهای مدل با استفاده از پیکره آموزشی تعیین میشوند
 - مدل بر روی پیکره تست ارزیابی میشود
- اگر متن پیکره تست با $c_{1:N}$ نشان داده شود، احتمال آن یعنی $P(c_{1:N})$ را با استفاده از مدل زبانی مدنظر محاسبه می شود.
 - هرقدر این احتمال بیشتر باشد، مدل بهتری خواهیم داشت.
 - تعریف معیار perplexity

$$Perplexity(c_{1:N}) = P(c_{1:N})^{-\frac{1}{N}}$$

پیچیدگی مدلهای زبانی

- یک مدل کاراکتری 3-gram از یک زبان با ۱۰۰ کاراکتر نیاز به محاسبه چند پارامتر دارد؟ • یک میلیون پارامتر (۱۰۰*۱۰۰*)
- هرقدر n در مدل n-gram بیشتر باشد، تعداد پارامترها بیشتر شده و امکان عدم وجود برخی از دنبالههای nتایی در پیکره بیشتر خواهد شد.
- محاسبه پارامترها نیاز به یک پیکره غنی دارد تا اعدادی که به عنوان احتمال ارائه میشوند قابل اعتماد باشد.
- حتى با وجود استفاده از یک پیکره طولانی، برخی از دنبالهها خیلی نامعمول هستند و امکان دادن مقدار صفر برای چنین دنبالههایی وجود دارد. درحالی که ممکن است این دنباله در جملاتی خارج از پیکره آموزشی مشاهده شوند.
 - برای مثال احتمال "<s>ht" صفر است (هیچ کلمهای وجود ندارد که با + شروع شده باشد.)
 - در این صورت احتمال جمله "The program issues an http request" صفر خواهد شد!

هموارسازی مدلهای زبانی

- هموارسازی: تنظیم احتمال عبارات کم تکرار
 - قابلیت توسعه زبان به متون دیده نشده
 - Pierre-Simon Laplace •
- اگر یک متغیر بولین تصادفی X در تمام n مشاهده تا کنون false باشد تخمین X در تمام X در تما
 - فرض می شود با انجام دو trial بیشتر یکی ممکن است false باشد و دیگری
 - Backoff model •
 - برای مثال در مورد trigram:

$$\widehat{P}(c_i|c_{i-2:i-1}) = \lambda_3 P(c_i|c_{i-2:i-1}) + \lambda_2 P(c_i|c_{i-1}) + \lambda_1 P(c_i)$$
$$\lambda_3 + \lambda_2 + \lambda_1 = 1$$

شناسایی زبان با مدل زبانی کاراکتری

- میخواهیم با دادن یک متن تعیین کنیم که به کدام زبان طبیعی نوشته شده است.
 - ساخت یک مدل زبانی (مثلا trigram) برای هر یک از زبانهای مورد نظر
 - استفاده از قانون بیز برای انتخاب محتمل ترین زبان
 - p(l) چگونگی محاسبه احتمال \bullet

$$\ell^* = \underset{\ell}{\operatorname{argmax}} P(\ell \mid c_{1:N})$$

$$= \underset{\ell}{\operatorname{argmax}} P(\ell) P(c_{1:N} \mid \ell)$$

$$= \underset{\ell}{\operatorname{argmax}} P(\ell) \prod_{i=1}^{N} P(c_i \mid c_{i-2:i-1}, \ell)$$

مدل زبانی کلمهای

- استفاده از کلمات به جای کاراکترها
- تعداد زیاد مجموعه واژگان نسبت به کاراکترها
- پس از آموزش مدلهای مختلف با متن کتاب هوش مصنوعی عبارات زیر تولید شده است:
- Unigram: logical are as are confusion a may right tries agent goal the was . . .
- Bigram: systems are very similar computational approach would be represented...
- *Trigram*: planning and scheduling are integrated the success of naive bayes model is . . .

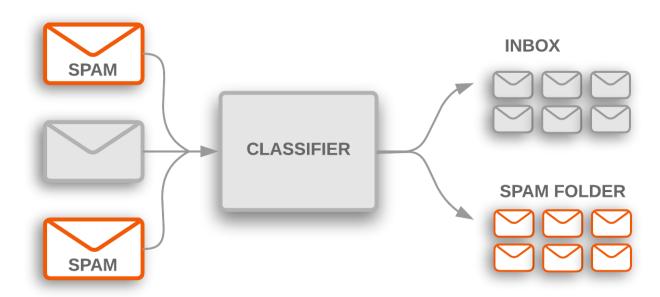
مدل زبانی کلمهای

- احتمال مشاهده کلمه جدید برای مجموعه خارج از مجموعه واژگان (out of vocabulary)
 - راهحل:
 - <UNK> را به عنوان نماد كلمات ناشناخته وارد مجموعه واژگان مي كنيم.
- در فاز آموزش، هر بار کلمهای ظاهر شود که تا قبل از این مشاهده نشده بود به جای آن <UNK> قرار داده و آن کلمه را به مجموعه واژگان اضافه می کنیم. رخدادهای بعدی این کلمه بدون تغییر باقی خواهد ماند.
- سپس تعداد رخداد هر یک از n-gram ها به طور معمول محاسبه شده و با UNK به عنوان یک کلمه رفتار می شود.
 - در فاز تست، در صورت مشاهده یک کلمه ناشناخته احتمال مربوط به آن را استفاده می کنیم.

دستهبندی متن

- تعیین دسته متن داده شده از میان مجموعهای از دستههای از پیش تعریف شده
 - براساس مدل زبانی ایجاد شده از هر یک از دستهها

$$\underset{c \in \{spam, ham\}}{\operatorname{argmax}} P(c \mid message) = \underset{c \in \{spam, ham\}}{\operatorname{argmax}} P(message \mid c) P(c)$$

دستهبندی متن

- براساس بازنمایی سند با استفاده ازمجموعهای از ویژگیها
 - نیازمند تعریف و انتخاب ویژگی
- برای مثال تعداد دفعات تکرار هر کلمه در هر پیام، زمان ارسال پیام، طول پیام و ...
 - زیاد بودن تعداد ویژگیها و درنتیجه طولانی بودن بردار ساخته شده برای پیامها
 - کدام یک از ویژگیها بهتر هستند؟
 - تعداد تكرار كلمه the يا تعداد تكرار كلمه
 - استفاده از الگوریتمهای دستهبندی بر روی بردارهای بهدست آمده
 - مانند شبکه عصبی، درخت تصمیم و ...

بازيابي اطلاعات

- يافتن اسناد مرتبط با نياز اطلاعاتي كاربر
 - موتورهای جستجوی وب
 - اجزا یک سیستم بازیابی اطلاعات
 - پیکرهای از اسناد متنی
 - درخواستهای جستجو (query)
- مجموعه نتایج: مجموعهای از اسناد که مرتبط با query هستند.
 - ارائه نتایج: مثلا یک لیست رتبهبندی شده از اسناد
 - موتور جستجو
- برای مثال اجرای یک مدل بازیابی اطلاعات مانند مدل بولین (با هر کلمه در مجموعه اسناد به صورت یک ویژگی بولین رفتار میشود. اگر آن کلمه در query اتفاق بیفتند true و درغیر اینصورت false خواهد بود. زبان query نیز به صورت عبارات بولین است. سندی مرتبط است که query برای آن true ارزیابی گردد.)

توابع رتبهبندی IR

- رتبهبندی اسناد براساس میزان شباهت آنها به درخواست کاربر
 - سه فاکتور بر روی وزن یک ترم در query تاثیرگذار است:
 - (Term frequency = TF) تعداد تکرار آن ترم در سند \bullet
- عکس فرکانس سند در مورد یک ترم (Inverse Document Frequency = IDF) عکس فرکانس سند در مورد یک ترم
- برای query مانند [farming in Iran] تعداد اسنادی که کلمه "in" در آنها ظاهر شده است بیشتر از تعداد است که کلمه "farming" ظاهر شده است. پس کلمه "in" اهمیت چندانی نسبت به کلمه "farming" برای این query ندارد.
 - طول سند
- یک سند با میلیونها کلمه احتمالا تمام کلمات query را ذکر کند اما ممکن است واقعا در مورد query نباشد. یک سند کوتاه که تمام کلمات را ذکر کند کاندید بهتری است.

توابع رتبهبندی IR

• تابع رتبه BM25

$$BM25(d_j, q_{1:N}) = \sum_{i=1}^{N} IDF(q_i) \cdot \frac{TF(q_i, d_j) \cdot (k+1)}{TF(q_i, d_j) + k \cdot (1 - b + b \cdot \frac{|d_j|}{L})}$$

$$IDF(q_i) = \log \frac{N - DF(q_i) + 0.5}{DF(q_i) + 0.5}$$

$$L = \sum_{i} |d_{i}|/N$$

$$k = 2.0$$
 and $b = 0.75$

ارزيابي سيستم بازيابي اطلاعات

	Predicted Positives	Predicted Negatives
Positives	True Positives	False Negatives
Negatives	False Positives	True Negatives

$$precision = \frac{TP}{TP + FP}$$

$$recall = \frac{TP}{TP + FN}$$

$$F1 score = \frac{2 \times precision \times recall}{precision + recall}$$

ارزيابي سيستم بازيابي اطلاعات

• یک query به سیستم داده می شود و مجموعه نتایج آن توسط انسان رتبهبندی می شود.

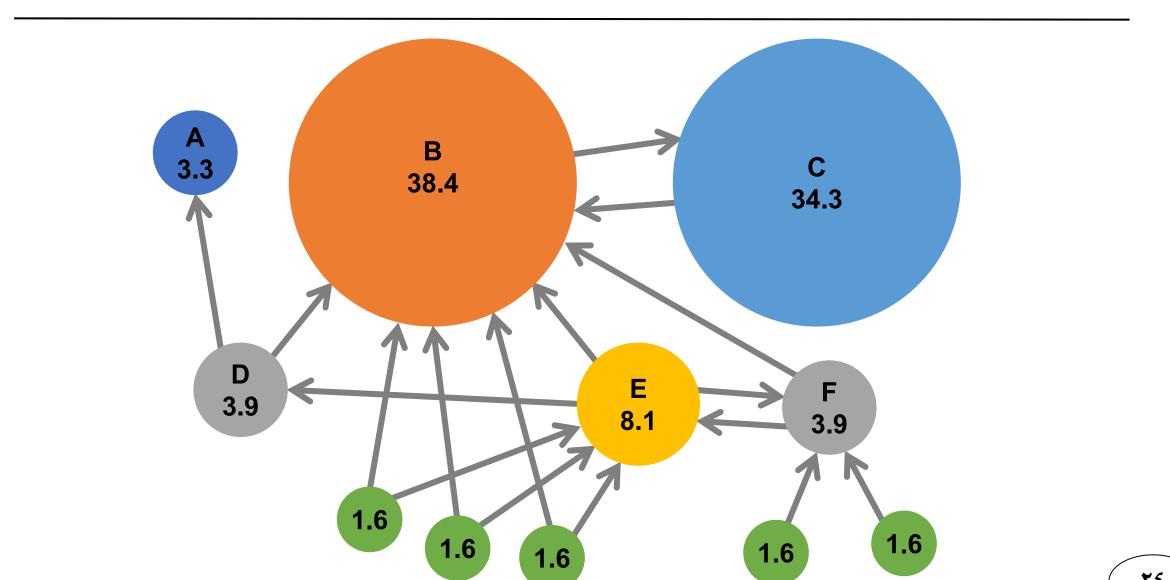
	In result set	Not in result set
Relevant	30	20
Not relevant	10	40

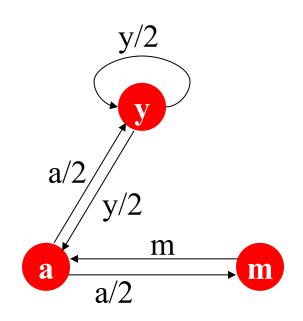
- نتیجه recall و precision برای دو سیستم زیر چه خواهد بود؟
 - سیستم تمام اسناد موجود را به عنوان نتیجه برگرداند.
 - سیستم تنها یکی از اسناد مرتبط را برگرداند.

بهبودهای بازیابی اطلاعات

- بهبود الگوریتم امتیازدهی
- تغییر نحوه تاثیر طول سند در امتیاز
 - در نظر گرفتن ارتباط میان کلمات
- تبدیل حروف کوچک و بزرگ (case folding)
 - ریشه یابی کلمات (stemming)
 - کلمات هم معنی (synonyms)
 - استفاده از داده های جانبی (meta-data)
 - ارتباطات میان صفحات وب

- اگر درخواست شما [IBM] باشد مطمئنا انتظار دارید اولین نتیجه نمایش داده شده صفحه ibm.com باشد، حتی اگر تعداد تکرار کلمه IBM در صفحات دیگر بیشتر باشد.
 - یعنی علاوه بر حضور لغت در صفحه، میزان اطمینانی که به آن صفحه داریم نیز اهمیت دارد.
 - هر قدر لینکهای ورودی به یک صفحه بیشتر باشد، آن صفحه معتبرتر است.
 - افزایش رتبه یک صفحه با ایجاد یک شبکه از صفحات که به این صفحه لینک میدهند!!
 - باید وزن لینکهایی که از صفحات معتبرتر میآیند بیشتر باشد.

$$r_y = r_y/2 + r_a/2$$
 $r_a = r_y/2 + r_m$
 $r_m = r_a/2$
 $r_y + r_a + r_m = 1$

j رتبه r_j برای صفحه

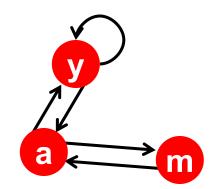
$$r_j = \sum_{i \to j} \frac{r_i}{d_i}$$

- تفسیر رتبه صفحه با قدم زن تصادفی
- فرض کنید یک قدمزن تصادفی بر روی گراف قرار دادیم
- اگر در زمان t روی نود i باشد در زمان t+1 یکی از لینکهای خروجی i را بهطور تصادفی یکنواخت انتخاب می کند و نودی مانند i می رسد. این فرایند به طور نامتناهی تکرار می شود.

- ماتریس همسایگی M
- فرض کنید صفحه i دارای d_i لینک خروجی باشد ullet
- If $i \to j$, then $M_{ji} = \frac{1}{d_i}$ else $M_{ji} = 0$. ense $M_{ji} = 0$. ense $M_{ji} = 0$.
 - - بردار رتبه
 - رتبه اهمیت صفحه i است. r_i
 - $\sum_i r_i = 1 \bullet$
- $r = M \cdot r$: دستگاه معادلات را می توان به صورت زیر نوشت ullet

Power Iteration

- Initialize: $\mathbf{r}^{(0)} = [1/N, ..., 1/N]^T$
- Iterate: $\mathbf{r}^{(t+1)} = \mathbf{M} \cdot \mathbf{r}^{(t)}$
- Stop when $|\mathbf{r}^{(t+1)} \mathbf{r}^{(t)}|_1 < \varepsilon$

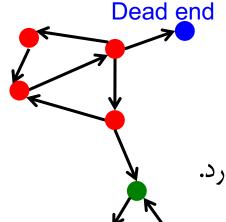

	y	a	m
y	1/2	1/2	0
a	1/2	0	1
m	0	1/2	0

$$r_y = r_y/2 + r_a/2$$

$$r_a = r_y/2 + r_m$$

$$r_m = r_a/2$$

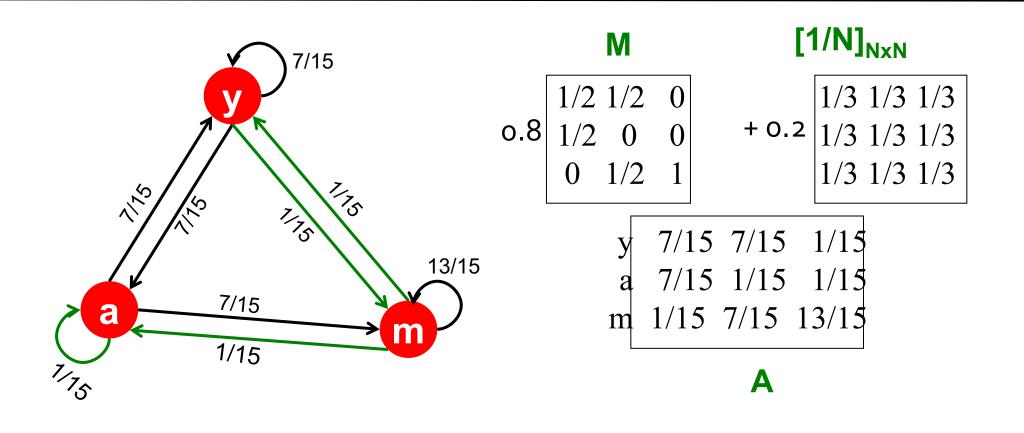

• دو مشکل رتبه صفحه:

- dead end: قدم زن تصادفی هیچ جایی برای رفتن ندارد.
 - بعد از مدتی اهمیت تمامی صفحات صفر میشود.
- spider tap: قدم زن در یک زیرگرافی گیر می کند که هیچ لینک خروجی به بیرون ندارد.
 - بعد از مدتی زیرگراف کل اهمیت را جذب خود می کند.
 - راهحل: استفاده از teleport
 - قدمزن با احتمال eta یک لینک را به طور تصادفی انتخاب کند
 - با احتمال β -1 به یک صفحه بهطور تصادفی پرش کند.

$$r_j = \sum_{i \to i} \beta \frac{r_i}{d_i} + (1 - \beta) \frac{1}{N}$$

$$A = \beta M + (1 - \beta) \left[\frac{1}{N}\right]_{N \times N}$$
 $r = A \cdot r$

y
$$1/3$$
 0.33 0.24 0.26 7/33
a = 1/3 0.20 0.20 0.18 ... 5/33
m 1/3 0.46 0.52 0.56 21/33

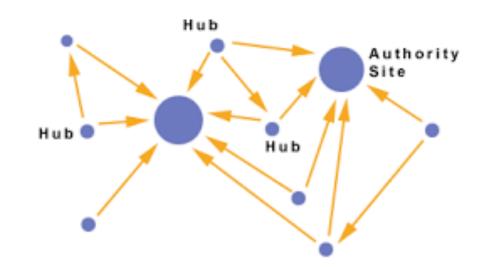
الگوریتم HITS

- یک الگوریتم وابسته به query است.
- صفحات را وابسته به query داده شده رتبهبندی می کند. بنابراین برای هر query جدید دوباره باید محاسبه شود.
- با فرض داشتن یک query، این الگوریتم ابتدا مجموعه صفحات مرتبط را پیدا می کند. این کار با اشتراک گرفتن میان hit list های کلمات query و اضافه کردن صفحاتی که به آنها لینک دادهاند یا از آنها لینک گرفته اند انجام می شود.
 - برای هر صفحه دو معیار محاسبه می شود:
 - authority: چقدر صفحات موجود در مجموعه به این صفحه ارجاع میدهند.
 - hub: چقدر این صفحه به صفحات معتبر موجود در مجموعه ارجاع میدهد.

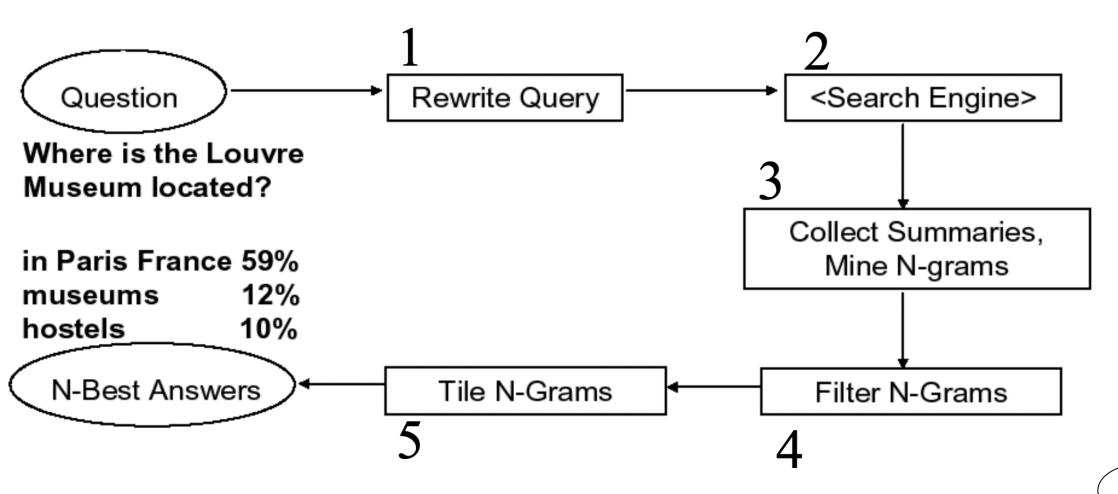

function HITS(query) returns pages with hub and authority numbers

```
pages \leftarrow \text{EXPAND-PAGES}(\text{Relevant-Pages}(query))
for each p in pages do
  p.AUTHORITY \leftarrow 1
  p.HUB \leftarrow 1
repeat until convergence do
  for each p in pages do
     p.AUTHORITY \leftarrow \sum_{i} INLINK_{i}(p).HUB
     p.HUB \leftarrow \sum_{i} OUTLINK_{i}(p).AUTHORITY
  NORMALIZE(pages)
return pages
```


• درخواست یک سوال است و پاسخ یک عبارت، جمله یا متن کوتاه.

- گام اول: بازنویسی query
- شهود: سوال کاربر معمولا از نظر گرامری بسیار شبیه به جملات پاسخ است.
- Where is the Louvre Museum located?
- The Louvre Museum is located in *Paris*

- Who created the character of Scrooge?
- Charles Dickens created the character of Scrooge.

• سوالها به چند دسته تقسیم میشوند.

Who is/was/are/were...?
When is/did/will/are/were ...?
Where is/are/were ...?

- قوانین تبدیل وابسته به دسته
- eg "For Where questions, move 'is' to all possible locations"
- "Where is the Louvre Museum located"
- "is the Louvre Museum located"
- "the is Louvre Museum located"
- "the Louvre is Museum located"
- "the Louvre Museum is located"
- "the Louvre Museum located is"

- وزن دهی به queryهای بازنویسی شده
 - برخی از آنها قابل اعتمادتر هستند.

Where is the Louvre Museum located?

Weight 1

Lots of non-answers could come back too

Weight 5
if we get a match,
it's probably right

+"the Louvre Museum is located"

+Louvre +Museum +located

- گام دوم: موتور جستجوی query
- تمام query ها را به یک موتور جستجوی وب می فرستیم.
 - N پاسخ اول آنها را بازیابی می کنیم.
- نیازی به بازیابی کل سند نیست بخشی از هر سند که مربوط به سوال است مورد استفاده قرار می گیرد.
 - گام سوم: استخراج n-gramها
 - شمارش تمام n-gramها در همه نتایج برگشتی از موتور جستجو
 - تعداد هر یک از n-gramها در وزن queryای که از آن حاصل شده است، ضرب می شود.
 - گام چهارم: فیلتر کردن n-gramها
 - نوع داده پاسخ مورد انتظار
 - When was the French Revolution? → DATE or TIME •

• گام پنجم: ادغام پاسخها

